

Орел В. В.
м. Харків, Україна.

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ КУЛЬТУРИ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В РОБОТАХ РОСІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ

Полісемантичність поняття «культура» викликала до життя безліч визначень та концепцій, що співіснують в науці. Рівні осмислення культури, з якою пов'язане буття людини, різняться, змінюються, уточнюються, адже широта охоплених нею явищ викликає особливий ефект закріплення за цим поняттям багатьох смислових відтінків, що, в свою чергу, сприяє варіативному його тлумаченню й використанню. Тому зупинимось на аналізі тих праць, в яких дослідження культури виступає досить виразно. Природно, що кожна з конкретних дисциплін підходить до цього поняття відповідно до своїх завдань і обмежує його колом проблем, що є для неї найважливішими.

У відомій праці А.Моля «Соціодинаміка культури», виданої у сімдесяті роки минулого століття, вказувалось на існування більше 250 визначень культури [1, С. 35]. В. Андрущенко, Л. Губерський і М. Михальченко вже зазначають, що таких визначень існує понад п'ятсот [2, С. 31]. І все ж, не дивлячись на рясноту наговореного навколо проблеми, є сенс зупинитися на тих позиціях, які зіграли певну роль у формуванні погляду на культуру як фундамент людського взаєморозуміння та духовності.

Традиційне для 60-х – 70-х років уявлення про культуру як сукупність створених людиною матеріальних та духовних цінностей, як засіб ідейного збагачення людини (Ю. Лукін, О. Яковлев), змінювалося висуненням на перший план світоглядної (А. Швейцер), ціннісно-духовної (М. Чавчавадзе, М. Мамардашвілі), предметно-змістовної (В. Межуєв), життєтворчої (О. Лосєв), діяльнісної (Ю. Давидов, В. Давидович, Ю. Жданов, О. Загороднюк, М. Каган), семіотичної (Ю. Лотман) функцій.

Існують метафоричні визначення культури відомими її діячами, які підкреслюють смисл останньої в духовній близькості людей, в зусиллях людини бути самою собою (О. Блок, М. Реріх та ін.).

М. Каган пропонує бачити в культурі «і якісну певність форм і засобів виживання людей» [3, С. 16].

Цікавими для нас в цьому аспекті є наукові праці київської філософської школи, що розглядає культуру не тільки як форму пізнання, але і як спосіб побудови життя людини за рахунок досвіду сотень минулих поколінь. При цьому, за С. Кримським, «культура не замінює історію, бо має особистісну структуру переживання, відтворення і трансформації історії в норми і цінності конкретних людей» [4, С. 23–24]. У такий спосіб людина отримує статус культурного об'єкту.

Ці ідеї С. Кримського своєрідно змикаються з думками грузинського філософа М. Мамардашвілі: «Культура для мене є щось незворотне, що не можна нічим, в тому числі і знанням, умом, логікою замінити або відшкодувати, якщо її нема. Але і її можна легко зруйнувати» [5, С. 22].

Поворот до людини через онтологічний підхід в філософії виводить вітчизняних вчених на розгляд культури, що розпізнається через стосунки людини з іншими людьми. І від того, як людина відчуває і поводить себе в культурі, залежить і існування самої культури. *Культура – це перш за все спосіб людського буття* [6, С. 14].

На думку Є. Бистрицького, культура – «це стан прозоро ясних міжлюдських стосунків і розумних відношень один до одного і до природи, що позбавлені дефор-

муючого впливу різного роду натуралізацій, ... фетішізацій і т.п. ... Іншими словами, під сферою власне культурного життя розуміється така сітка міжособистісних зв'язків і стосунків людини з навколишнім, в якій люди здатні виступати суб'єктами своєї життєдіяльності, максимально контролювати і керовано змінювати ... умови і обставини власного буття» [7, С. 9].

Через культуру реалізується процес самодетермінації естетичного розвитку особистості. Це «ініціюється зміною смислової перспективи, що висуває на перший план суспільного світу *особистість і особистісну модальність* відношення людини до дійсності» [Там само, С. 19].

В. Малахов обґрунтував важливість морального аспекту культури, пов'язаного із категоріями гідності, честі, сорому як явищ душевного життя [8, С. 114–115].

Таким чином, сучасна вітчизняна філософська школа віддала явну перевагу тому колу дефініцій, що знаходяться у річищі *особистісного* підходу до пошуків початку і сутності культури. (Це і не дивно, адже її витoki знаходимо у київській релігійній філософській школі ХІХ ст., представленій іменами П. Авсенєва, С. Гогоцького, О. Новицького, П. Юркевича, в лекціях їх учнів - викладачів Київського університету кінця ХІХ – початку ХХ ст. С. Булгакова, О. Гілярова, О. Козлова, Є. Трубецького та в роздумах «учнів учнів» (В. Асмуса, М. Бердяєва, П. Блонського, Г. Шпета).

Спираючись на знання, почуття, навички людей, культура є процесом обживання людиною світу, в якому вона в пошуках смислу свого існування змінює, формує, розвиває і себе, і світ. Рівноцінними полюсами культури, зв'язаними, як казав М.Бахтін, «суміжністю», є вселюдське-універсальне та особистісно-індивідуальне. Пізнаючи і перетворюючи світ, людина пізнає і перетворює себе. Маються на увазі зміни в духовності індивіда, перш за все в його морально-культурному стані.

Послідовно засвоюючи культурний досвід людства, індивід вдосконалює всі сутнісні сили – духовні, інтелектуальні, фізичні – в напрямі свідомої особистісної культурної еволюції. Результатом такого самовдосконалення стає сформованість у свідомості людини її особистісної сфери культури – світу культури, який розвивається і розвиває свої сутнісні потенції у процесі самореалізації. С. Мачеевич підкреслює, що «культура особистості – це характер і рівень індивідуального освоєння людиною минулих і актуальних цінностей, ступінь активності і вдосконалення свого внутрішнього духовного світу, гуманізація відношення до суспільства, інших людей, прагнення до творчості в усіх сферах життєдіяльності» [9, С. 15–16].

Виступаючи характеристикою людини як міри її духовного, морального і професійного розвитку, культура, за словами В. Межуєва, «є кінець кінцем філософією самої людини, яка збагнула себе ... в якості справжнього деміурга дійсного світу» [10, С. 330].

Близько до такого тлумачення підходить розповсюджений у світовій та вітчизняній сучасній культурології діалогічний погляд на культуру, котрий базується на ідеї діалогу культур (від Мартіна Бубера до Михайла Бахтіна, Володимира Біблера та Юрія Лотмана). Основою ідеї є думка про те, що культура, замикаючись на суб'єкті (одиночному чи груповому) гасне, оскільки вона завжди має потребу в адресаті, співрозмовнику, партнері. Розвиток культури постійно вимагає обміну цінностями. Місія культури – організувати естафету часів. Бути в культурі означає вступати в спілкування з минулим та майбутнім. Культура, як відмічає В.Біблер, стає формою буття і спілкування людей різних культур минулого, формою діалогу культур, створенням «світу вперше» [11, С. 288]. Це означає, що всередині себе культура не усвідомлюється і тільки при взаємодії, діалозі різних культур стають зрозумілими принципи й особливості кожної окремої культури.

Список літератури: 1. Моль А. Социодинамика культуры / А. Моль – М.: Прогресс, 1973. – 406 с. 2. Андрущенко В. П. Педагогічна поезія внутрішнього духу інженера: проблема відкриття, виховання і реалізації / В. П. Андрущенко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць. – Вип. 5(9). – Харків: НТУ «ХПІ», 2004. – С. 29–40. 3. Каган М. С. Культура. Философия. Искусство / М. С. Каган, Т. В. Холостова – М.: Знание, 1988. – 64 с. 4. Крымский С. Б. Хронотипы и символы / С. Б. Крымский // Collegium. – 1993. – № 1. – С. 21–32. 5. Мамардашвили М. К. Картезианские размышления / М. К. Мамардашвили – М.: Мысль, 1993. – 244 с. 6. Бытие человека в культуре (опыт онтологического подхода). – К.: Наукова думка, 1997. – 175 с. 7. Шоттер Дж. М. М. Бахтин и Л. С. Выготский: интериоризация как «феномен границы» / Дж. Шоттер // Вопросы психологии. – 1996. – № 6. – С. 107–117. 8. Малахов С. В. Основы экономической психологии: Учебное пособие / С. В. Малахов / Под ред. И. В. Задорожняка. – М.: Высшая школа, 1992. – 238 с. 9. Мачеевич С. С. Культура личности – сущность и структура (Подход к системному анализу) / С. С. Мачеевич // Культура и гуманизм. – М.: АПН, 1991. – С. 3–20. 10. Межуев В. М. Культура как проблема философии / В. М. Межуев // Культура человека и картина мира / Отв.ред. А. И. Арнольдов, В. А. Кругликов. – М.: Наука, 1987. – С. 300–331. 11. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры. Два философских введения в XXI век / В. С. Библер – М.: Политиздат, 1991. – 413 с.

*Петутина Е. А.
г. Харьков, Украина*

ЭТИКА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ И ЕГО ЖИЗНЕННЫЕ ПРИОРИТЕТЫ

Присоединение Украины к Болонскому процессу – мощный толчок позитивных изменений в таких важных аспектах жизни отечественной высшей школы, как автономия университетов, мониторинг качества образования, мобильность студентов и преподавателей. Однако, чтобы стать полноправным участником европейского образовательного пространства, следует решиться на существенные преобразования в системе высшего образования, которые связаны не только с протокольными мероприятиями, но и глубинными изменениями нравственных основ украинского образования и науки. И хотя недостатки в развитии общественной морали и профессиональной этики дают о себя знать в различных сферах нашей жизни, девальвация нравственных ценностей именно в этих областях наиболее ощутима, поскольку практически каждая семья сталкивается с деятельностью учебных заведений.

Проблема нравственного климата университетской среды и его очищения в Украине начала XXI ст. чрезвычайно остра. Она связана не только с коррупцией, но и низкой нравственной культурой, непорядочностью и нечестностью преподавателей. Нередки случаи игнорирования авторских прав, некорректного использования компьютерных программ и материалов, предоставления фальсифицированных результатов исследований, информации об источниках данных. Эти явления настолько распространены в наших вузах, что уже считаются почти естественными. Тем не менее, есть более неблагоприятные формы аморального академического поведения: когда учебник или методическое пособие одного автора превращаются в «коллективную работу», а результаты научных исследований лаборатории – в диссертацию ее руководителя; когда текст исследования